SÁCH KHÔNG TÊN số 3

NGHỆ THUẬT KHEN CHÊ

TRẦN THỊ ÁI LIÊN

SÁCH KHÔNG TÊN

Cuốn số 3

NGHỆ THUẬT KHEN CHÊ

Th.s Trần Thị Ái Liên

www.TranThiAiLien.vn

www.BanCuaBe.org

Mục lục

Lời nói đầu

CHƯƠNG TRÌNH KỶ LUẬT KHÔNG NƯỚC MẮT RA ĐỜI NHƯ THẾ NÀO?

Chương trình Kỷ Luật Không Nước Mắt (KLKNM) ra đời vào cuối năm 2011 tại Sài Gòn, bắt đầu ở Hà Nội vào năm 2012, và "bùng nổ" vào năm 2013, 2014, 2015. Cho đến cuối năm 2015, KLKNM đã hân hạnh phục vụ hơn 50,000 phụ huynh off-line (ngay tại hội trường) và hơn 500,000 phụ huynh online (youtube, kyna.vn, alada.vn, edumall.vn)

Năm 2013, truyền thông chính thống gọi KLKNM là "cơn sốt" của xã hội Việt Nam, hoặc là "luồng gió mới" trong tư duy và nhận thức của cha mẹ. Bản thân tôi thì thường xuyên được mời lên sóng truyền hình và truyền thanh, cũng như báo giấy, báo mạng và tạp chí, và ngay cả trên trang nhà của Nguyên thủ tướng Nguyễn Tấn Dũng (http://nguyentandung.org/nguoi-binh-thuong-co-y-chi-se-tro-nen-khac-thuong.html)

Càng nghĩ tôi càng không hiểu được vì sao KLKNM lại đạt được thành công đến như vậy? Tôi đâu có tài giỏi gì đâu, tôi chỉ có thể lý giải như vầy: có lẽ là vì tôi có tấm lòng muốn phục vụ một cách thành tâm nên Ông Bà Tổ Tiên đã mượn miệng của tôi để truyền đạt và dạy dỗ con cháu.

Tôi theo gia đình sang Mỹ định cư theo diện HO năm 1990. Khi lên máy bay và nhìn xuống đất để thấy quê hương lần cuối cùng, lòng tôi xao xuyến không tả được. Thời đó, ai ra đi cũng ngỡ rằng không bao giờ có thể trở lại được, nên lúc phi công nói "chúng ta đang sắp bay ra khỏi không phận Việt Nam" nỗi mất mát trong lòng tôi sao mà bao la và choáng ngợp.

Tôi đã hứa với lòng là tôi sẽ trở lại "Phải có cách trở về được, tôi sẽ tìm mọi cách để trở về và giúp đỡ những người Việt dù không biết không quen". Tôi viết những dòng nhật ký này khi máy bay đang dần dần rời xa không phận của quê hương. Quyển nhật ký này bây giờ còn nằm trong két sắt chống cháy ở nhà Ba Mạ tôi.

Lúc tôi về Việt Nam lần đầu tiên năm 2002, tôi đi tour từ Bắc chí Nam, nhưng cũng chẳng biết phải làm gì. Năm 2004, tôi may mắn được gặp Bác sĩ Quỳnh Kiều, người sáng lập tổ chức Project Vietnam, thuộc Viện Hàn Lâm Nhi Khoa Hoa Kỳ. Tôi theo đoàn của Bs Quỳnh Kiều về Lạng sơn, họ mổ hàm ếch cho trẻ em, khám bệnh cho người địa phương và mổ mắt cườm cho người già. Năm 2007, tôi đến 15 bệnh viện đa khoa khác nhau ở Việt Nam, ở mỗi nơi, tôi làm việc khoảng 1 đến 2 tuần, để giúp chương trình "Hơi thở cho sơ sinh" của Bs Quỳnh Kiều. Tôi nhận ra một điều là hầu hết cha mẹ Việt Nam rất thương con nhưng vì họ không có thông tin và kỹ năng cho nên họ vô tình làm tổn hại con họ về mặt thể chất cũng như tinh thần.

Vì vậy, khi tôi về lại Việt Nam năm 2009, tôi quyết định thành lập công ty Bạn Của Bé với sứ mệnh là hỗ trợ cha mẹ Việt Nam trong cách quá trình nuôi dạy con cái bằng thông tin khoa học. Lúc đó, tôi không nghĩ là tôi có đủ tư cách để làm người đứng trên sân khấu chia sẻ thông tin và kỹ năng dạy con vì tôi không có bằng tâm lý, không có bằng nhi khoa, và cũng chưa từng có con. Tôi chỉ có bằng cử nhân Chính Trị Học, cử nhân Quản Trị Kinh Doanh và Thạc sỹ Chính Sách Công. Do đó, tôi chỉ làm việc là mời phụ huynh đến khán phòng để nghe chuyên gia trình bày.

Thời kỳ đầu, tôi chỉ mời Bác sỹ từ Mỹ về, nhưng tôi nhận ra rằng, làm như vậy thì quá tốn kém và mỗi năm chỉ có thể làm 1 lần, như vậy thì sức lan toả sẽ rất thấp, số người nghe được thông tin rất ít. Tôi quyết định mời chuyên gia Việt Nam. Song, lúc đó ở Việt Nam khái niệm học cách dạy con không có trong nhận thức của người ta thì làm sao mà có chuyên gia. Tôi chỉ có thể mời những người làm trong ngành đào tạo nhưng họ tự hào rằng họ đã thành công trong cách dạy con của họ. Họ đến chia sẻ cách họ đã dạy con mình.

Điều này rất nguy hại là vì cách dạy con theo kinh nghiệm thì nó đúng với con họ, đâu có nghĩa là nó sẽ đúng với con người khác, vì con họ và con người khác sẽ rất khác nhau về di truyền, về truyền thống gia đình, hàng xóm, họ hàng . . . Vì vậy, lúc đó mình đã rất ngại ngùng nhưng không có cách nào khác hơn.

Điều gì đã đưa đẩy tôi trở thành "diễn giả"? Hôm đó, có một diễn giả gọi mình xin lỗi không đến được chương trình dù chỉ còn 2 ngày nữa thì chương trình sẽ diễn ra. Mình vội vàng gọi xin lỗi phụ huynh. Lần sau, cũng anh này, lại xin lỗi không đến được trong khi chỉ còn 2 tiếng đồng hồ nữa thôi. Mình chỉ còn cách là phải đứng trước cửa chờ phụ huynh đến xin lỗi và đề nghị họ nghe mình nói "bù". Mình "chém gió đại" cách chơi đùa để giúp con phát triển não và tư duy.

Nói xong, tôi rất lo lắng và không ngớt xin lỗi phụ huynh về sự vụng về và thiếu chuyên nghiệp của mình. Không ngờ, phụ huynh lại nói "tôi chưa bao giờ nghe ai nói hay như cô", người khác lại nói "thôi, lần sau cô đừng mời ai hết, cô nói nữa đi". Tôi quá ngỡ ngàng, chưa biết phải nói sao, một phụ huynh khác lại nói "lần sau, cô nói cách làm sao dạy con mà không cần phải đánh đi". Thế là, chương trình KỶ LUẬT KHÔNG NƯỚC MẮT (KLKNM) ra đời.

Lần đầu tiên làm chương trình KLKNM, tôi chỉ trông đợi có 20 người đến nghe thôi vì tất cả những chương trình trước đây, khó khăn lắm mới mời được vài phụ huynh. Lần này, tôi nghĩ là vì họ đề nghị thì có lẽ sẽ nhiều người đến nên tôi chuẩn bị phòng đủ cho 20 người. Thế mà, có đến 62 phụ huynh đến hôm đó. Họ vỗ tay không ngớt, và từ đó KLKNM "bùng nổ" cho đến bây giờ.

TẠI SAO QUYỂN SÁCH NÀY MANG TÊN "SÁCH KHÔNG TÊN"?

Đỉnh điểm của "cơn sốt KLKNM" là vào năm 2013, 2014. Lúc đó, mỗi ngày tôi trình bày KLKNM 3 ca, 9h sáng, 14h chiều, và 18h tối, mỗi ca có khoảng từ 300 – 500 phụ huynh, có khi lên đến 800 phụ huynh, suốt tuần, từ thứ 2 đến thứ 5, và thứ Bảy & Chủ nhật thì có

khi làm chương trình chuyên sâu CHA MẸ AM HIỂU, CHA MẸ HỒN NHIÊN & CHA MẸ ĐỒNG HÀNH. Tôi chỉ được nghỉ ngày thứ 6, nhưng ngày này, tôi lại phải đi quay truyền hình, trả lời phỏng vấn báo chí. Kết quả của quá trình làm việc vô độ này là tôi bị suy kiệt hoàn toàn về sức khoẻ lẫn tinh thần vào cuối năm 2013.

Ngay thời điểm này, có đến 9 nhà xuất bản liên hệ tôi vì họ muốn phát hành quyển sách KỶ LUẬT KHÔNG NƯỚC MẮT, một đề tài đang rất "hot". Hình như là cái tên KLKNM này có sức hấp dẫn rất kỳ lạ. Nhưng thành thật mà nói là tôi không đủ tự tin để viết, tôi càng không đủ thời gian và sức lực để làm. Thế là, quyển sách mang tên "Kỷ Luật Không Nước Mắt" cũng ra đời ngay đỉnh điểm của cao trào, và nó được phụ huynh săn lùng . . . Tiếc thay, nó không phải là KLKNM thật của Trần Thị Ái Liên, mà nó là của một tác giả không tên tuổi nào đó, trơ trẽn ăn cắp tên "Kỷ Luật Không Nước Mắt" của tôi để lợi dụng cơ hội mà trục lợi

Phụ huynh đồn nhau về giá trị của hội thảo KLKNM, và họ bị nhầm quyển sách cùng tên đó có cùng tác giả, rất tiếc tác giả không là một, nội dung lại càng khác xa. Tôi không truy cứu việc vi phạm bản quyền thiếu tự trọng này, và tôi cũng chẳng cần tranh đoạt cái tên KLKNM để mà làm gì. Cái quan trọng là cái nội dung bên trong có mang lại ích lợi cho người đọc hay không thôi.

Vì vậy, tôi quyết định, nếu đã có người "ăn cắp" cái tên KỶ LUẬT KHÔNG NƯỚC MẮT rồi, thì quyển sách của tôi trở thành SÁCH KHÔNG TÊN. Rất đơn giản và dễ nhớ.

TẠI SAO TÔI TÂM HUYẾT VIỆC CHIA SẺ THÔNG TIN DẠY CON?

Sự thật thì tôi chẳng bao giờ nghĩ rằng tôi đủ tư cách để đứng trên sân khấu mà chia sẻ thông tin về cách con, nhưng sự việc đã đưa đẩy, một sự ngẫu nhiên mầu nhiệm đã biến tôi thành "diễn giả".

Có lẽ tôi cần phải viết câu chuyện của mình để bạn biết tôi là ai và

tôi có xứng đáng để bạn dành thời gian đọc những gì tôi viết hay không?

Tôi sinh ra tại bệnh viện Từ Dũ năm 1971, và tôi là con út trong gia đình 7 con, rất nghèo. Thời đó, Ba tôi là Thiếu tá cảnh sát của chế độ Việt Nam Cộng Hoà, nhưng vì ông không ăn hối lộ, và ông phải nuôi một vợ, bảy con, cha mẹ già và các anh chị em. Cùng thời với Ba tôi, ai cũng vậy, mỗi gia đình có bảy tám con, mỗi mái nhà có ba bốn thế hệ ở cùng nhau. Các em Ba tôi, có chồng vợ con cái cũng không dọn ra riêng, họ cũng đóng góp tiền lương, nhưng phần chính vẫn là từ Ba tôi vì ông là anh cả.

Theo lời kể của chị cả tôi, ngày đó, chị và Mẹ tôi phải đi chợ từ lúc người ta vừa mới mở hàng buổi sáng hoặc ngay khi người ta sắp dọn buổi chiều để mặc cả được giá rẻ nhất. Bữa ăn hầu như chỉ toàn là tôm rí, cá cơm, rau lí nhí. Chị tôi hay than là lặt đầu tôm nhỏ rí “khổ gần chết”.

Mạ tôi là con nhà rất giàu ở Huế, nhà bà ngoại tôi. Mạ tôi kể ngày xưa, mỗi đứa con của Bà Ngoại tôi có một vú nuôi riêng, căn nhà ở mặt đường Mai Thúc Loan, to đến mức người làm phải đạp xe đi đóng/mở cửa hằng ngày, đứng đầu này kêu đầu kia không nghe. Nhưng gia đình Ba tôi thì rất nghèo, họ chỉ được cái là rất nổi tiếng về nề nếp và gia giáo, cho nên Bà ngoại tôi mới nhận lời mai mối để gả con gái. Ba Mạ tôi cưới nhau là do mai mối chứ không hề hẹn hò gì trước cả, thế nhưng họ hạnh phúc với nhau cho tới bây giờ, đã gần 60 năm. Hai người rất khắc khẩu, rất ngược tính tình, nhưng họ biết cách, nhường nhịn, giữ gìn để tạo cho các con một mái gia đình tạm gọi là êm ấm.

Từ nhỏ đến lớn tôi chưa từng thấy Ba Mạ tôi lớn tiếng với nhau. Đến độ mà hồi đó, tôi đã từng yêu một anh chàng tên là Hà Duy Quyết Chí, và hai chúng tôi thường gây gổ với nhau. Chí yêu và lo lắng cho tôi nhiều lắm, nhưng lúc đó tôi đòi “bỏ” Chí vì lý do là hai đứa gây nhau nhiều quá làm sao sống với nhau trọn đời được, “Chí thấy không, Ba Mạ Liên có bao giờ gây nhau đâu, sao Chí gây với Liên hoài vậy”. Nghĩ lại, tôi thật là trẻ con và bất công cho chàng. Đương nhiên cuộc tình đó đã kết thúc vì nhiều lý do phức

tạp khác, và sau đó tôi nhiều lần năn nỉ Chí cho tôi cơ hội trở lại, nhưng không bao giờ được, Chí mãi mãi ở trong phần đặc biệt nhất của trái tim tôi.

Vài năm sau, tôi nói với chị cả tôi “Sao Ba Mạ chẳng bao giờ cãi nhau, Thu Châu, Xuân Thịnh, Lan Sơn chẳng bao giờ cãi nhau, mà Bi với Chí cãi nhau suốt. Bởi vậy Bi nghĩ tụi này bỏ nhau đau khổ thiệt, nhưng chắc cũng đúng”. Chị cả tôi nói, “Trời đất, Bi không biết là Ba Mạ cãi nhau sau lưng Bi thôi à. Thu Châu, Xuân Thịnh, Lan Sơn, ai mà đi cãi nhau trước mặt người khác bao giờ”. Té ra là vậy! Có lẽ bí quyết của hạnh phúc vợ chồng là họ có cãi nhau đi chăng nữa, họ vẫn tha thứ và tìm cách chung thuỷ và vui vẻ cùng nhau.

Điều này là một trong những ví dụ cụ thể để bạn thấy là tôi cũng như đa số trẻ em Việt Nam trong quá khứ và trong hiện tại, hầu như không có sự dạy dỗ, tâm sự chia sẻ, tỉ tê của cha mẹ, và điều đó dẫn đến nhiều hệ lụy đáng tiếc đến nhường nào. Dù đa số cha mẹ Việt Nam yêu thương và hy sinh cho con nhiều lắm, nhưng họ không có thông tin khoa học về tâm sinh lý và các giai đoạn phát triển của trẻ thơ, cho nên, nói một cách nôm na là họ nuôi con gần giống nuôi gà, chỉ cho ăn, mặc, ngủ, học . . . hết. Không hoặc rất ít trò chuyện chia sẻ kinh nghiệm sống, hoặc là giải thích những sự việc xảy ra hằng ngày. Đa số, chỉ la rầy, đánh phạt mà không giúp cho con hiểu “tận tường” sự việc.

Mạ tôi thường hay nói chuyện với con trong giờ cơm, nhưng rất ít khi Mạ tôi được ăn cơm với các con. Hoàn cảnh thời đó thật là bi đát, các bà vợ của tù cải tạo, trước đây từng là tiểu thơ con nhà giàu, bây giờ bươn chải, buôn thúng bán bưng. Mạ tôi đi bán từ trước khi các con thức dậy, và về khi chúng đã ngủ rồi. Chỉ có ngày Tết thì Mạ tôi được ở nhà ăn cơm với các con. Viết đến đây, tôi thể cầm được nước mắt. Thương Mạ, thương gia đình và thương cho tuổi thơ của mình biết chừng nào.

Thời đó, các anh chị tôi và tôi bị chú Nhơn đánh và O Út mỉa mai nhiều lắm. Anh Tín của tôi bị chị Thu đánh cũng rất nhiều. Còn tôi, thì có lẽ vì hồi nhỏ tôi ngu khờ, dễ bảo như cục bột nên ít bị đánh

đòn. Nhưng tôi lại bị anh chị trêu chọc. Bây giờ, đi bác sỹ tâm lý, tôi kể cho họ nghe thì họ đánh giá cách trêu chọc hồn nhiên của anh chị tôi là “abused” tức là xâm hại. Tôi còn nhớ, Chị Lan nằm trùm mền rồi nói với tôi, “Bi ơi, cái mền này ấm và êm lắm, chui vô đi”. Tôi chui vào thì chị đánh rắm trong mền rồi trùm tôi lại, không cho tôi ra. Khi đi Sở thú chơi, mấy anh chị tôi trốn hết, tôi quay lại không thấy ai, gọi mãi không thấy trả lời, chạy khắp nơi tìm không thấy, mệt, đói, khát và hoảng loạn, tôi bật khóc, và thế là họ nhảy ra khỏi chỗ trốn, cười chế nhạo và nói “mày ngu quá nên mới bị chọc. Ai kêu mày ngu”. Khi khác, mấy anh chị tôi, nắm tay chân tôi lại rồi cù lét. Tôi cười rồi khóc rồi giãy giụa, nhưng không thoát được… Tôi về méc Mạ thì Mạ tôi cũng cười rất hồn nhiên và nói “mấy anh chị thương con mà, chơi cho vui mà.” Có ai thấy như vậy là vui không? Đây là tra tấn.

Chuyện này là chuyện bình thường thời đó, nhiều trẻ em khác cũng trải qua, không giống hệt nhưng cũng tương tự. Đa số, khi còn nhỏ thì họ uất ức, nhưng khi lớn lên họ lại xem đó là chuyện thường và họ cư xử với con họ như vậy. Anh Tín tôi còn nói “nhờ tao bị đánh nhiều vậy nên mới nên người và đàng hoàng”. Đáng sợ thay, rất nhiều người quan niệm như anh Tín của tôi. Nghe xong câu này, tôi chợt nghĩ “anh Tín sang Mỹ từ năm 18 tuổi, ở Mỹ gần 30 năm mà còn suy nghĩ như vậy thì ở Việt Nam, người ta sẽ như thế nào”

Đây là lý do, tôi quyết định về Việt Nam để giúp phụ huynh Việt Nam thay đổi nhận thức. Khi tôi bắt đầu nói ý tưởng này với một vài người bạn, có người bác sỹ nhi nói với tôi “em có điên không? Dạy người ta cách dạy con là chửi người ta không biết dạy con, là nói người ta gia đình vô giáo dục, xúc phạm người ta dữ lắm đó”. Tôi không hiểu tại sao chị này lại nói như vậy, tôi không thấy có sự liên hệ logic nào trong cách suy nghĩ này, nhưng rất nhiều người đồng ý với chị ấy và khuyên tôi “đừng làm, người ta ném đá chết bây giờ”.

Song, với hiểu biết và tầm nhìn của người học chính sách công, tôi nhận thấy rất rõ ràng: vấn đề không có thông tin & kỹ năng nuôi dạy con ở Mỹ và các nước văn minh là vấn đề cá nhân, nhưng ở

Việt Nam, nó là vấn đề xã hội. Vì ở những nước văn minh, thông tin đầy đủ, nhưng nếu cha mẹ không đọc thì đó là vấn đề cá nhân của họ, còn ở Việt Nam năm 2009, chính phủ không hề cung cấp bất kỳ loại thông tin, sách báo, truyền thông nào để hỗ trợ phụ huynh trong cách nuôi dạy con. Tệ hơn nữa là chính phủ đã tuyên truyền không nên đánh trẻ em từ rất lâu, nhưng họ chỉ tuyên truyền suông miệng mà không đưa ra một giải pháp thay thế nào. Điều này càng làm cho phụ huynh lúng túng, bất lực, thậm chí hoang mang, và trẻ em thì ngỗ ngáo, hư hỏng.

Vì vậy, bất chấp sự cản trở của bạn bè, tôi cương quyết phải theo đuổi sứ mệnh này. Rất may, “Kỷ luật không nước mắt” được ra đời một cách tình cờ bởi lời đề nghị của một phụ huynh nhưng nó được hưởng ứng bởi hàng trăm ngàn phụ huynh, điều này cho thấy sự thiếu kém về mặt giáo dục cộng đồng trong xã hội chúng ta, nhưng nhận thức của từng con ngừơi thì vẫn rất đáng khâm phục.

Tôi cùng các bạn sinh viên xây dựng Bạn Của Bé với slogan “Cùng cha mẹ, vì bé yêu” với sứ mệnh mang thông tin khoa học đến cho phụ huynh. Từ khi thành lập đến nay, có hàng trăm ngàn phụ huynh đã theo dõi KLKNM, nhưng đây chỉ là hạt cát trong cái sa mạc mênh mông hơn 90 triệu người này. Tôi hiểu rằng con đường còn dài vô tận, và sự nghiệp xây dựng thế hệ tương lai cho dân tộc ta và nhân loại toàn thế giới sẽ không bao giờ dừng lại. Cứ mỗi thế hệ đi qua, chúng ta có trách nhiệm để lại cho thế hệ sau những điều tốt đẹp. Tôi rất mong có được sự đồng hành của bạn trong suốt hành trình vô tận, đang được bắt đầu bằng những bước chân nhỏ bé này.

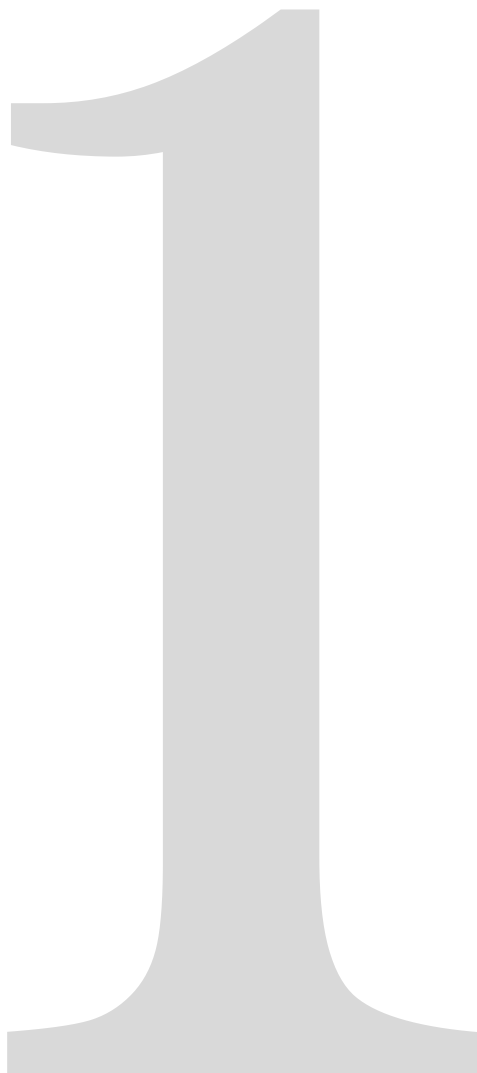
Xin chân thành cảm ơn bạn đã đón đọc quyển eBook đầu tay của tôi. Chắc chắn sẽ không tránh khỏi những sai sót đáng tiếc, kính mong bạn tha thứ và thẳng thắn đóng góp ý kiến để tái bản có thể hoàn chỉnh hơn. Xin chúc bạn có những giây phút đáng nhớ khi đọc quyển sách vụng về này, và sau đó bạn có những ứng dụng hữu hiệu để bản thân bạn và gia đình bạn được hạnh phúc hơn, thư giãn hơn, nhất là các thiên thần nhỏ của bạn sẽ có được cái tuổi thơ êm đẹp mà chúng ta từng ước ao và các bé xứng đáng được thụ hưởng.

Trân trọng,
Trần Thị Ái Liên

Lời cảm tạ

Xin chân thành cảm ơn rất nhiều phụ huynh, bạn bè, đồng nghiệp, sinh viên, tình nguyện viên, nhân viên, gia đình, đối tác đã trực tiếp hoặc gián tiếp đóng góp vào sự thành công của “Kỷ luật không nước mắt”

Trần Thị Ái Liên

Chương #1

ÍCH LỢI CỦA SỰ KHEN TẶNG

Chẳng có ai dạy con là con phải vui khi người ta khen, nhưng bất cứ đứa trẻ nào cũng vui sướng khi được khen tặng.

Chẳng có ai dạy con là con phải vui khi người ta khen, nhưng bất cứ đứa trẻ nào cũng vui sướng khi được khen tặng. Có lẽ thích được khen, được công nhận hay cỗ vũ là bản năng của con người. Khi được khen tặng, trẻ con hay người lớn đều cảm thấy hạnh phúc, phấn chấn và lên tinh thần. Cảm giác phấn chấn này gắn liền với hành động thì nó thúc đẩy cho người ta lập lại hành động đó nhiều hơn nữa.

Vì vậy, khi thấy con làm điều gì tốt, hãy khen tặng vì điều này sẽ không những giúp con hạnh phúc, nó làm cho bé có động lực lập lại hành động đó. Ích lợi tiếp theo là lời khen tặng giúp cho bé cảm thấy sự tốt đẹp của mình được công nhận, được biết đến. Điều này sẽ giúp củng cố niềm tin trong tiềm thức “con là người tốt, con xinh đẹp, con tài giỏi, con có năng lực” . . . Nói chung là con có những yếu tố tốt đẹp của một người tử tế. Tiếng Anh gọi niềm tin này là self-esteem, người có self-esteem cao thì sẽ tự tin, không dễ bị tổn thương bởi lời nói hay hành động vô tình hoặc cố ý của người khác. của người khác.

Chúng ta thấy có nhiều người lớn cảm thấy rất ái ngại và không thoải mái khi được khen là vì những lý do sau: (1) suốt tuổi thơ họ đã được dạy là nhận lời khen một cách vui vẻ là không khiêm tốn. (2) tuổi thơ của họ bị chê bai quá nhiều, nó làm cho họ có niềm tin sâu thẳm trong tiềm thức “mình là người xấu xa, không xứng đáng” nên khi được khen họ thì ý thức hiểu được, nhưng tiềm thức không tin được, tạo ra xung đột giữa tiềm thức và ý thức nên họ cảm thấy không thoải mái.

Song, nếu khen quá đáng, và khen ngay cả khi bé làm điều xấu, thì không những làm cho bé trở thành tự mãn, lời khuyên này còn khuyến khích bé lập lại hành động xấu này, mà nó còn làm cho bé trở thành người chỉ thích được nịnh nọt, chứ không có khả năng tiếp nhận những ý kiến trung thực và chân thành.

2

Chương #2

TÁC HẠI CỦA SỰ CHÊ BAI

Khi bị chê bai người ta không những buồn mà còn bị tổn thương.

Khi bị chê bai người ta không những buồn mà còn bị tổn thương. Đôi khi lời nói tổn thương còn nặng nề hơn là đánh đập. Đánh đau thì dần cũng hết đau, nhưng sự tổn thương từ lời nói đôi khi kéo dài nhiều ngày, nhiều năm, thậm chí cả đời.

Như trên đã nói nếu suốt tuổi thơ, bé bị chê bai quá nhiều, nó làm cho bé có niềm tin sâu thẳm trong tiềm thức “mình là người xấu xa, không xứng đáng” nên khi được khen thì ý thức hiểu được, nhưng tiềm thức không tin được, tạo ra xung đột giữa tiềm thức và ý thức nên họ cảm thấy không thoải mái. Thêm vào đó, khi họ bị chê, họ sẽ bị tổn thương nhiều hơn là người không có niềm tin này. Điều đáng sợ hơn là họ dễ bị tổn thương tới mức mà khi họ nghe ai nói điều gì đó liên quan đến mình thì dù người nói không hề có ý chỉ trích họ, họ vẫn có cảm giác bị chỉ trích, và bị tổn thương dù người nói không hề muốn tổn thương họ.

Trước đây, tôi là loại người này, tôi còn nhớ khi còn làm việc cho hãng tài chính Morgan Stanley, có lần tôi mời anh bạn người Anh đến nhà chơi. Tôi đã cố gắng trổ tài nghệ nấu ăn của mình, vừa bưng đĩa thức ăn lên thì anh này nói “màu trứng giống phân xu của con nít”. Tôi giận run người đến không nói gì được. Anh này hỏi mãi, tui mới nói là câu nói đó làm tôi cảm thấy bị tổn thương. Anh này nói, “đó chỉ là sự so sánh màu không khéo léo, có gì liên quan đến giá trị của bạn đâu mà bạn bị tổn thương”. Tôi nói “tôi tốn công nấu cho bạn ăn, mà bạn nói đồ ăn tôi nấu giống phân con nít. Ý bạn nói là tôi nấu ăn dở, tôi là người bất tài, đúng không?” Các bạn cùng công ty của tôi cũng không hiểu tại sao tôi lại bị tổn thương nặng nề đến như vậy. Họ thấy là trứng mà ai nấu thì cũng có màu ố giống phân xu thôi, chuyện này không liên quan tới kết luận “tôi là người bất tài”. Sau này, đi bác sỹ tâm lý tôi mới hiểu được nguồn gốc của vấn đề. Tôi lớn lên trong chê bai, chọc ghẹo nên nó mới như vậy.

3

Chương #3

NGHỆ THUẬT KHEN

Rất nhiều người sợ rằng khen con nhiều sẽ khiến con tự mãn.

Rất nhiều người sợ rằng khen con nhiều sẽ khiến con tự mãn. Điều này sẽ đúng khi cha mẹ khen con một cách cẩu thả, nghĩa là thấy gì khen nấy, sai cũng khen và chẳng bao giờ nói thật với con. Còn nếu phụ huynh khen khi con xứng đáng được khen, thì con quý vị sẽ không những không tự mãn mà còn trở nên tự tin hơn. Khi con không xứng đáng được khen thì không khen, và nếu vì vậy mà con cảm thấy buồn cũng là điều tốt vì nó giúp bé hiểu được sự thật và mạnh mẽ hơn.

Khen tặng không chỉ là lời nói. Một ánh mắt hạnh phúc, một nụ cười thoả mãn, một cái gật đầu, vỗ vai, hi-fi (vỗ tay nhau trên cao), lo-fi (vỗ tay nhau dưới thấp) ... đều là những biểu hiện của sự khen tặng và cỗ vũ.

Một đứa trẻ không cần phải đạt được những thành tích cao, thực hiện thành công việc gì đó khó khăn mới có thể nhận được lời khen. Thực chất, chúng chỉ cần làm được những việc bình thường – nghĩa là không hại mình, không hại người, không hư hại đồ vật, không gian dối … là đã xứng đáng nhận được lời khen. Đi học đúng giờ hay ăn cơm tập trung chính là một ví dụ. Nói chung là không làm sai đủ để khen rồi. “ôi, hôm nay thật tuyệt vời, con không làm gì sai cả. Mẹ cảm thấy thật hạnh phúc”.

Thậm chí khi bé làm lỗi, cha mẹ vẫn có thể khen được, "ôi, ngày nào con cũng đập 5 cái chén, hôm nay con chỉ đập 3 cái thôi, con giỏi quá, Mẹ hạnh phúc quá." Đôi khi chúng ta phải khen tặng và công nhận sự tiến bộ dù chưa hoàn hảo, để bé bớt xấu dần đến khi hết xấu thì mới bắt đầu tốt dần lên được.

Quy tắc khen là lời khen phải trung thực, nhưng không có thì lấy gì mà khen. Không lẽ, khi gặp một cô gái, chúng ta lại nói "em ơi, anh muốn khen em đẹp cho em vui, nhưng rất tiếc em không đẹp". Câu này dù là sự thật và chân thành nhưng chỉ làm cô ta tổn thương thôi. Song, bạn có đồng ý rằng, một gương mặt dù không đẹp cũng có vài chi tiết đẹp không? Không lẽ chúng ta lại nói "ôi em ơi, dù em không đẹp nhưng cặp lông mày em tuyệt đẹp". Câu này cũng làm người ta tổn thương. Chúng ta chỉ cần khen cái CHI TIẾT lông mày đẹp là đủ làm người ta vui sướng rồi, nói ra sự thật phũ phàng "em không đẹp" để làm gì cho người ta buồn, đúng không ạ?

Khi chúng ta cam kết nói sự thật, không gian dối nghĩa chúng ta bảo đảm những gì mình nói ra là sự thật, chúng ta không có nghĩa vụ nói tất cả mọi ngóc ngách của sự thật. Tự do ngôn luận là nhân quyền căn bản, nghĩa là chúng ta có quyền nói và có quyền không nói.

Chốt lại, khi nào mình khen con? Bất cứ lúc nào, bất cứ ở đâu, không có lỗi đủ để khen rồi, có lỗi mà ít hơn cũng đủ để khen rồi, đừng đợi tới vĩ đại mới khen. Chúng ta thường thấy nhiều người moi móc mà chê bai, chúng ta là những người văn minh dân chủ, chúng ta sẽ "moi móc mà khen" với điều kiện là mình không khen hành vi sai trái.

4

Chương #4

NGHỆ THUẬT CHÊ

Chê là phạt tinh thần cũng có nghĩa là không khen và không thưởng tinh thần cho nên người bị chê không bị tổn thương tinh thần và tình cảm.

Chủ ngữ không là "con"

Như đã trình bày trong phần Quy tắc thưởng phạt, kỷ luật truyền thống là có thưởng và phạt, nhưng kỷ luật không nước mắt thì chỉ có thưởng và không thưởng, chứ không có phạt. Tương tự, trong kỷ luật truyền thống thì có khen và chê, nhưng trong kỷ luật không nước mắt thì chỉ có khen và không khen.

Chê là phạt tinh thần cũng có nghĩa là không khen và không thưởng tinh thần cho nên người bị chê không bị tổn thương tinh thần và tình cảm. Muốn được như vậy thì không nên dùng chủ ngữ là "con" mà chỉ chê hành động của con. Vì sao?
Khi mình chê là con làm điều xấu, thì ý thức hiểu con là đứa trẻ hư
Ví dụ: Mẹ nói "con đánh bạn nữa rồi" ý thức hiểu là "con đánh bạn" nhưng tiềm thức hiểu la "con hư"
Bố nói "con không chịu ăn à" ý thức hiểu là "con không ăn" nhưng tiềm thức hiểu la "con hư"
Bà nói "sao con không chào bác" ý thức hiểu là "con không chào bác" nhưng tiềm thức hiểu la "con hư"

Cái ý nghĩa "con hư" cứ lập đi lập lại mãi thì bé luôn mang trong mình suy nghĩ rằng nó chính là một đứa trẻ hư thì nó sẽ chán nản và làm mọi việc một cách thiếu suy nghĩ bởi cho rằng "dẫu sao mình cũng đã là một đứa trẻ hư". Do đó khi chê con, không nên dùng chủ ngữ là con.

Vì vậy, thay vì nói là "con làm đổ sữa nữa rồi", (trong câu này chủ ngữ là con), thì hãy nói là "sữa đổ nữa rồi", (trong câu này chủ ngữ là hành động sữa đổ). Thay vì nói "con đánh bạn nữa rồi" thì nói là "bạn bị đánh nữa rồi". Thay vì nói "Con không chào bác à?" thì nói là "ôi, sao bác không được chào nhỉ?" Khi tiềm thức nghe những câu này thì sẽ không hiểu là "con hư" mà hiểu là "hành động hư". Dù trong đầu bé cứ nghe lặp đi lặp lại là "hành động hư", bé không bị cảm thấy mình hư. Dần dà, con hình thành tư tưởng: "Chỉ có hành động xấu, con luôn luôn tốt".

Nói tên hành động rõ ràng

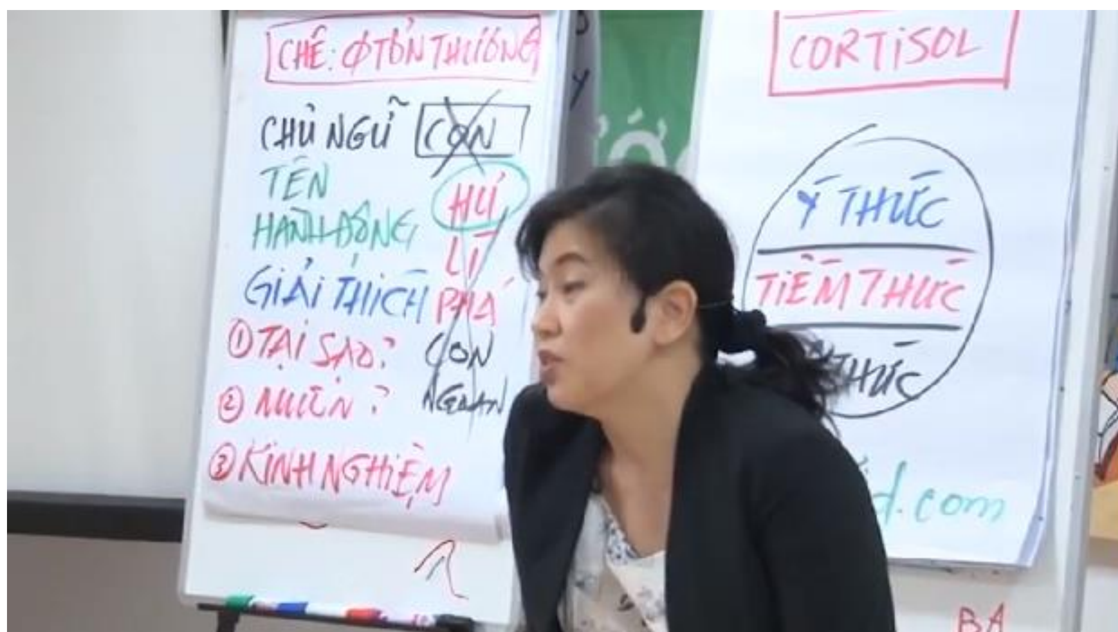
Chúng ta thường nghe cha mẹ Việt Nam khuyên là “đừng hư nhé”, “hãy ngoan nào” “sao mà xấu thế” ... Đây là những câu nói chung chung mơ mơ hồ, chúng không giúp bé hiểu được chính xác hành động nào là xấu/sai để mà sửa chửa vì thường thường bé làm nhiều hành động liên tiếp nhau. Ví dụ: Em bé vẽ lên giấy xong, ngay lập tức quăng cây viết xuống sàn nhà. Mẹ nói “con ơi đừng hư như vậy”, làm sao bé biết là vẽ lên giấy là hư hay quăng cây viết là hư. Nếu bé tưởng là vẽ lên giấy là hư thì bé không vẽ nữa trong khi vẽ là hành động tốt cần được khuyến khích. Vì vậy, thay vì nói là “con ơi đừng hư như vậy”, hãy nói là “con ơi đừng quăng cây viết xuống sàn” thì bé mới biết mà không quăng cây viết và tiếp tục vẽ lần sau.

Ví dụ khác: bé hôn Mẹ, rồi ngay lập tức cắn Mẹ. Mẹ nói “ôi hư thế” thì làm sao bé biết được chữ “hư” này là dành cho hành động hôn hay hành động cắn. Nếu nó tưởng là hành động cắn thì nó thôi cắn, nhưng nếu nó tưởng “hư” là hành động hôn thì từ đó nó không hôn nữa. Do đó, thay vì nói là “ôi hư thế”, hãy nói là “con đừng cắn Mẹ nhé”, như vậy bé mới biết chính xác để mà không cắn Mẹ lần sau.

Thật ra, những từ như “hư”, “lì”, “phá”, “ngoan” này là cách nói chung chung, mơ hồ, là một dạng ngụy biện. Nói chung chung mơ mơ hồ hồ sẽ làm cho người ta nghĩ sao cũng được. Ví dụ, nếu luật ghi là ăn hối lộ 2000USD thì sẽ bị tù 3 năm, thì cứ như vậy mà y án, nhưng nếu luật muốn dung túng hối lộ, họ sẽ ghi là “ăn hối lộ thì bị nghiêm trị”. Vậy thì, nếu là người không quen thì họ nghiêm trị 3 tháng, người không quen không hối lộ thì họ nghiêm trị 3 năm. Luật pháp mà mơ hồ hay quá phức tạp là vì họ muốn cố ý dung túng quan tham.

Nhiều phụ huynh rất bực mình vì khi họ bảo “con ơi đừng ném cây viết”, bé nói “dạ” rồi lại ném cây thước, phụ huynh bảo “đừng ném thước con”, bé nói “dạ” rồi bé ném cái chén. Lúc này phụ huynh nổi giận, “sao Ba biểu không được ném mà cứ ném hết cái này tới cái khác là sao?”

Sự thật, trong suy nghĩ của người lớn, chúng ta biết suy luận, khi ai đó nói đừng ném viết, rồi đừng ném thước . . . thì người lớn suy luận được rằng điều đó nghĩa là đừng ném gì cả. Rất tiếc, trong suy nghĩ đơn giản của cái não non nớt của bé, bé chỉ hiểu không được ném thước thì bé không ném thước nữa, bé ném thứ khác. “ủa, Ba biểu không ném viết, không ném thước mà. Mình đâu có ném viết, ném thước nữa đâu, mình ném chén mà, sao Ba lại la nhỉ”

Tìm hiểu lý do để mà phân biệt động cơ đúng sai của con

Có rất nhiều hành động thoạt nhìn thì có vẻ là xấu, nhưng nếu mình tìm hiểu thì hoàn toàn có lý do chính đáng. Ví dụ: Mẹ đang ngồi nói chuyện với khách thì bé con 5 tuổi đập cái bảng rầm rầm. Mẹ quay sang, “đừng đập bảng nữa con” rồi quay lại nói chuyện với khách tiếp tục. Đứa bé lại tiếp tục đập bảng rầm rầm. Mẹ giận quá, chạy sang tét vào mông con vài cái, “bảo không được đập bảng nữa mà vẫn cứ đập”. Sau này qua câu chuyện kể lại của người xung quanh, Mẹ mới vỡ lẽ ra là hôm đó thằng bé gọi Mẹ mãi vì nó muốn đi ị. Mẹ không nghe nên nó mới đập cái bảng để gọi được Mẹ. Trong trường hợp này, thằng bé có lý do hoàn toàn chính đáng, nhưng Mẹ chỉ dùng sự suy luận một chiều của mình là “con hư, làm ồn trong lúc Mẹ có khách.

Con hư vì Mẹ đã bảo không đập bảng mà vẫn cứ đập”. Nếu như Mẹ hỏi “tại sao con đập cái bảng, con cần gì?” thì Mẹ đã không phải nổi điên lên mà đánh oan con như vậy.

Điều quan trọng là chúng ta cần tìm hiểu động cơ của con để bảo đảm nhu cầu chính đáng của con. Chúng ta lớn lên trong môi trường mang tính vua-tôi độc tài, truyền thống kính trên nhường dưới cho nên rất nhiều trường hợp là nhu cầu của trẻ em đã không được bảo vệ thích đáng. Tôi còn nhớ khi còn bé, trong nhà mọi thứ đều ưu tiên cho ông bà, trong đám giỗ, thức ăn ngon nhất mang lên bàn dành cho ông và các chú, kế tiếp là bàn dành cho các cô, những thứ còn lại mới mang xuống mâm dưới đất cho trẻ con.

Con nít thì có nhu cầu hoạt động vì chúng có quá nhiều năng lượng, nhưng phải ngồi yên vì chạy chơi ồn ào làm ông bà khó chịu. Tức là nhu cầu của ông bà quan trọng hơn nhu cầu của con nít. Đây là một sự bất công và vô lý.

Tôi đồng ý rằng ông bà già yếu, cần được ưu tiên, nhưng con nít cũng yếu ớt, chúng cũng phải được ưu tiên. Suy cho cùng thì nếu nói về tình không thể ưu tiên ai hơn được vì cả hai đều yếu ớt, nhưng nói về lý thì ưu tiên cho trẻ em hợp lý hơn vì trẻ con còn một đời để lớn, để cống hiến, còn người già thì sắp ra đi rồi. Đồng ý là người già đã cống hiến suốt một đời, bây giờ họ phải được ưu tiên, cho nên nếu có đủ nguồn lực để ưu tiên cho cả hai là tốt nhất, nhưng chỉ có đủ để ưu tiên cho một trong hai, thì phải ưu tiên cho trẻ em.

Những nhu cầu chính đáng của một con người đã được trình bày trong phần nhân quyền căn bản, một đứa trẻ vừa mới sinh ra được một phút thì cũng là một con người. Do đó, bé có toàn quyền hưởng được nhân quyền như một người trưởng thành hay một người một trăm năm tuổi. Nếu người già được tôn trọng thì trẻ em cũng phải được tôn trọng, đó mới thật sự là bình đẳng và văn minh.

Xin nói thêm ở đây là nhu cầu chơi đùa của trẻ em thường ít được coi trọng đúng mức. Chơi đùa là cách trẻ em học hỏi, tìm hiểu thế giới quanh mình, cho nên cha mẹ phải tạo mọi điều kiện cho trẻ em chơi đùa tò mò để giúp bé phát triển lành mạnh. Trong chương trình CHA MẸ HỒN NHIÊN, chúng ta sẽ nói rất nhiều về cách chơi đùa với trẻ để giúp trẻ phát triển não và tư duy nhanh hơn.

Rất nhiều gia đình Việt Nam ép buộc con nít ngồi im để người lớn được "yên" tức là chúng ta đã đem cái quyền làm người lớn để lấn áp trẻ em, bắt trẻ em phải "hy sinh" cái quyền được chơi đùa để người lớn "hưởng" cái quyền được "yên". Thật là bất công, vô lý, độc tài và chậm tiến.

Giải thích cho con hiểu để mà phân biệt đúng sai

Sau khi tìm hiểu lý do con hành động thì mình phải giải thích những điều sau đây:
Lý do có chính đáng hay không,
Tại sao lý do đó chính đáng, hoặc không chính đáng
Trong quan điểm nào thì lý do này là chính đáng, và quan điểm nào thì lý do này không chính đáng
Hành động đó là đúng hay sai
Tại sao hành động đó là đúng, hoặc sai
Trong trường hợp nào thì hành động này là đúng, và trường hợp nào thì hành động này là sai.

Tôi thường thấy là rất nhiều cha mẹ chỉ có ra lệnh cho con làm này làm kia mà không giải thích tại sao con không nên/nên làm điều gì đó. Khi trẻ không hiểu nguyên nhân thì bé ngừng hành động này thì sẽ làm hành động khác, hoặc làm lần này nhưng không làm lần sau.

Ví dụ: Bố đi làm về mệt và bị nhức đầu như búa bổ, nhưng con bé 4 tuổi gõ cây viết lên bàn. Bố bảo "đừng gõ viết nữa con", đứa bé ngừng gõ. Lát sau, bé cầm cái đồ chơi nhựa đập lên sàn. Bố bảo "đã bảo là đừng gõ mà, đưa cái đồ chơi cho bố", rồi giật lấy đồ chơi trên tay bé. Đứa bé bắt đầu hơi mếu, nhưng ngay lập tức bé tìm ra trò thay thế, bé lấy cây thước gõ lên tủ. Thế là Bố nổi cơn lôi đình tét mông bé và mắng "Bố đã bảo không làm ồn, mà cứ lì là thế nào".

Bé sẽ không hiểu được tại Bố lại bảo con không nghe lời. Con nghe lời rõ ràng mà. Gõ cây viết lên bàn, đập đồ chơi lên sàn, và gõ cây thước lên tủ là 3 hành động hoàn toàn khác nhau trong suy nghĩ của bé, nhưng trong suy nghĩ của Bố cả ba hành động đều là làm ồn. Vì vậy, Bố cảm thấy là bé không nghe lời mặc dù sự thật là bé đã rất nghe lời. Chính Bố là người có lỗi chứ không phải là bé vì Bố đã không giải thích rõ ràng và đã dùng quyền làm Bố cưỡng ép bé không được hành động mà không cần hỏi lý do tại sao bé làm như vậy.

Bố nên làm gì trong trường hợp này? Đó là đầu tiên hỏi lý do tại sao con gõ cây viết và giải thích tại sao con không nên gõ cây viết, và giới thiệu trò chơi không phát ra tiếng ồn.

Bố: Tại sao con gõ cây viết

Con: Con thích như thế

Bố: Con thích tiếng ồn, hay là con thích nhúc nhích

Con: Con không biết

Bố: Con ơi, Bố bị đau đầu lắm, tiếng ồn sẽ làm Bố đau thêm. Vì vậy, con chơi thế nào mà không phát ra tiếng ồn nhé. Đây, Bố cho con thú nhồi bông cho con chơi nhé. Cám ơn con.

Trường hợp tốt nhất là bé hiểu lý do từ đó về sau sẽ không làm ồn nữa.

Trường hợp thường gặp là lát sau, bé sẽ đập đồ chơi xuống đất vì bé còn quá nhỏ, chưa hiểu ngay sau lần giải thích đầu tiên. Lúc này, Bố cần giải thích một lần nữa “Lúc nãy Bố nói tiếng ồn làm Bố đau đầu đúng không? Con đập đồ chơi lên sàn phát ra tiếng ồn đấy. Làm Bố đau đầu lắm. Thôi nhé. Chơi thứ khác, đừng đập ồn như thế nhé. Bố cho con thú nhồi bông cho con chơi nhé. Cám ơn con.”
Trường hợp xấu nhất là sau lần giải thích thứ hai, bé lại gõ thước lên tủ. Bố nên hiểu rằng một là bé chưa đủ khả năng hiểu và hành động đúng đắn, hai là nhu cầu hoạt động của bé quá lớn bé không đủ khả năng kiềm chế, ba là bé không nghĩ ra được trò chơi nào không phát ra tiếng ồn. Bố nên tìm cách “sống với lũ” bằng cách là đi chỗ khác, lấy bông nhét tai để khỏi nghe tiếng ồn, lấy tất cả những đồ vật có thể phát ra tiếng ồn xa tầm tay bé, hoặc chỉ cho bé chơi cái gì đó mà không phát ra tiếng ồn. “Bố cho con thú nhồi bông cho con chơi này. Cám ơn con.”

Rút ra bài học kinh nghiệm, đề nghị hành động cho lần sau
Cha mẹ thường hay không thích con làm lỗi, nhưng tôi cho rằng những lỗi nho nhỏ xảy ra hằng ngày là cơ hội để cha mẹ giải thích cho con những bài học lớn hơn trong cuộc đời về lẽ phải, đối nhân xử thế, cách cân nhắc tình lý, và giải quyết vấn đề. Lỗi nhỏ hằng ngày của bé là CƠ HỘI để Bố Mẹ dạy những bài học lớn hơn và trừu tượng hơn.

Ví dụ: Một bé quăng cây viết xuống sàn. Phản ứng thường gặp của phụ huynh Việt Nam là “chơi gì ngu vậy con? Không được quăng cây viết nữa nghe không?” Cách phản ứng này không những làm bé bị tổn thương tinh thần mà không hề tìm hiểu tại sao bé làm như vậy, cũng không hề chỉ bé hiểu tại sao hành động này sai, và làm gì khác hơn lần sau cho đúng.

Trong trường hợp này, cha mẹ cần làm như sau:
Mẹ: Tại sao con quăng cây viết?

Bé: Tại vì vui.

Thường thì tới đây, nhiều người sẽ phá lên cười hoặc nỗi đoá “vui gì ngu vậy”, nhưng tôi xin đề nghị như sau.

Mẹ: Àh, con thích vui. Tìm vui là nhu cầu chính đáng, lần sau con có quyền tìm vui. Nhưng mà con tìm vui bằng cách quăng cây viết thì hư viết rồi lấy đâu mà vẽ nữa. Mai mốt, con muốn tìm vui thì quăng cái gì không hư như là cái gối hay là thú nhồi bông nha. Mình đừng tìm vui bằng cách phá hoại con há.

Trong cách nói chuyện này, người Mẹ đã mở rộng bài học từ hành động nhỏ bé là quăng cây viết sang bài học đạo đức rộng hơn là không tìm vui bằng cách phá hoại, và cũng dạy cho biết là bé có quyền thoả mãn nhu cầu tìm vui chính đáng của mình bằng cách không làm hư hại đồ vật. Mẹ cũng dạy cho bé cách giải quyết vấn đề hiệu quả là làm sao để được ích lợi mà không làm hư hại.

Ngược lại, nếu chỉ ra lệnh “không được quăng cây viết nữa nhé” mà không giải thích thì bé sẽ không quăng cây viết, bé quăng cây thước, quăng ly nước còn nguy hại hơn. Khi ép buộc bé không được quăng cây viết, cũng đồng nghĩa với việc không công nhận nhu cầu chơi đùa là chính đáng và từ chối sự thoả mãn nhu cầu chính đáng. Khi lớn lên, bé không biết giải quyết vấn đề hiệu quả mà chỉ biết dùng quyền lực để chèn ép người khác vì quyền lợi của mình, hoặc để cho người khác chèn ép mình và chọn con đường “hy sinh” để được yên thân.

Tấn công vấn đề, không tấn công con người

Nhiều trường hợp trẻ bị đánh “nhừ tử” vì ăn trộm tiền của bố mẹ. Nhưng sự thật động cơ bé ăn cắp tiền là để giúp đỡ bạn bè vượt qua khó khăn. Chúng ta cần phân tích rõ rằng ăn cắp là hành động xấu nhưng động cơ giúp bạn bè thì lại là động cơ tốt. Lúc này, nếu chúng ta giải quyết vấn đề bằng cách trên hoặc chỉ đích danh bé là một đứa trẻ hư thì nghĩa là bạn đang tấn công con người. Cách này không làm cho bé hiểu ra mình sai ở đâu và phải sửa thế nào. Ngược lại, nó có thể đem đến trong tâm trí con một vết hằn xấu về việc giúp đỡ người khác là xấu, để từ đó, bé ngần ngại hơn trong việc giúp đỡ mọi người.

Có một phụ huynh, tạm gọi là anh H ở Hà Nội, tâm sự với tôi rằng, khi anh còn bé anh có người anh họ rất hào phóng, mỗi lần cậu bé H sang mượn gạo thì người anh họ dúi thêm một bọc nhỏ và nói, “cái này anh cho, không cần trả nhé”. Cậu bé H cảm mến hành động đó và học hỏi theo. Có một hôm, hàng xóm đến mượn gạo, cậu bé H, dúi thêm một gói nhỏ tặng. Mẹ cậu bé bắt gặp, đánh cho nhừ tử “sao ngu thế, nhà mình nghèo mà đi cho thì lấy gì mà ăn.” Từ đó cậu không dám cho ai cái gì nữa. Bây giờ lớn lên, thành chủ doanh nghiệp giàu có. Anh H cũng có tâm học đạo và muốn thực hành bố thí, nhưng cứ mỗi lần bố thí là cảm giác vô cùng khó chịu, rất muốn bố thí nhưng ít khi thực sự làm được.

Trở lại câu chuyện bé ăn cắp tiền để giúp đỡ bạn vượt khó khăn. Chúng ta thấy rõ, bé là người tốt, chỉ có hành động là xấu thôi. Hãy tấn công vấn đề là “hành động ăn cắp” đừng tấn công con người nhân hậu muốn giúp đỡ bạn bè. Vì vậy, cha mẹ cần làm như sau:

Ba Mẹ: Tại sao con ăn cắp tiền? Con cần tiền để làm gì?

Con: Con muốn giúp bạn con, nó không có tiền đóng tiền học.

Lúc này, Ba mẹ phải công nhận là con mình rõ ràng là tấm lòng nhân ái muốn giúp đỡ bạn trong cơn hiểm nghèo. Hãy ca ngợi lòng nhân ái này

Ba Mẹ: Con muốn giúp bạn, giỏi lắm. Ba Mẹ rất tự hào con là người nhân ái.

Con: (gật đầu)

Ba Mẹ: Nhưng theo con hành động ăn cắp là đúng hay sai?

Con: Nhưng mà con không có tiền để giúp nó.

Ba Mẹ: Đúng, con không có tiền để giúp nó. Bây giờ, con trả lời cho Ba Mẹ đi, hành động ăn cắp tiền là hành động đúng hay sai?

Con: Dạ sai

Ba Mẹ: Giỏi, con biết phân biệt đúng sai là tốt rồi. Vậy con biết là ăn cắp tiền là sai, mai mốt con có lập lại hành động sai này không?

Con: Nhưng mà bạn con nó cần tiền đóng tiền học, không thì nó sẽ phải nghỉ học.

Ba Mẹ: Đúng, mình phải làm gì đó để giúp nó không bị nghỉ học. Mình phải làm gì đó để có tiền giúp bạn. Mẹ đồng ý, nhưng con không thể làm hành động sai dù biết nó sai được. Vậy con nghĩ coi, có cách nào có tiền mà không phải ăn cắp không?

Con: dạ, về xin Ba mẹ, . . . nhưng mà con sợ Ba Mẹ không cho.

Ba Mẹ: Có thể Ba Mẹ không cho, cũng có thể cho, con chưa thử mà đã đoán như vậy thì không chính xác. Nếu Ba Mẹ không cho thì có cách nào khác có tiền để khỏi ăn cắp không?

Con: uh… thì con đi xin Bà nội,

Ba Mẹ: Nếu Bà nội không cho thì làm gì?

Con: uh … con không biết.

Ba Mẹ: Thì con đi xin cô, dì, chú, bác, anh, chị. Con đi mượn ai đó, sau này tìm cách trả. Con đi quyên góp từ thiện có được không? Nếu con là người lớn thì con đi làm kiếm tiền, con đi vay ngân hàng….

Con: (gật đầu . . . tỏ vẻ ân hận)

Ba Mẹ: Con ơi, có rất nhiều cách để giải quyết vấn đề. Ăn cắp thì dễ hơn là vắt óc nghĩ ra cách giải quyết lương thiện. Nhưng con có muốn bị người khác ăn cắp của mình không? Nếu không thì dù khó cũng phải cố gắng vắt óc ra mà tìm cách để sống lương thiện con à. Người lương thiện sống hiên ngang trong tự hào, người không lương thiện sẽ rụt rè sợ sệt, giấu diếm vì sợ khi người ta biết hành động xấu xa của mình thì sẽ bị trừng phạt. Con có đủ nghị lực và trí thông minh để sống lương thiện mà, đúng không? Lần sau, con cần tiền hay bất cứ điều gì, hãy thẳng thắn nói cho Ba Mẹ biết, Ba Mẹ sẽ giúp con tìm cách giải quyết một cách lương thiện nha.

Tóm lại, khi thấy con có hành vi tốt không bình thường hoặc xấu một cách nghiêm trọng thì chúng ta phải phân tích đâu là ĐỘNG CƠ, HÀNH ĐỘNG và KẾT QUẢ.

Rất nhiều trường hợp
Động cơ tốt, hành động tốt, kết quả tốt → Khen động cơ, khen hành động, khen kết quả. Ví dụ: Bé thấy Mẹ làm việc mệt, bé giúp Mẹ và vì vậy việc xong nhanh hơn, Mẹ đỡ mệt hơn.

Động cơ tốt, hành động tốt, kết quả xấu → Khen động cơ, khen hành động, an ủi kết quả, đưa ra phương pháp làm tốt hơn lần sau. Ví dụ: Bé thấy Mẹ làm việc mệt, bé giúp Mẹ nhưng chưa biết làm, đổ bể làm Mẹ phải đi dọn còn mệt hơn. Không la rầy than phiền vì đổ bể, mà hãy động viên “con ơi, con biết giúp Mẹ là giỏi lắm. Cám ơn con. Lỡ đổ rồi. Không sao, con đã rất cố gắng. Lần sau, khi tay mình có xà phòng thì nó trơn, mình phải đỡ ở dưới cái chén để nó khỏi tuột ra nha”

Động cơ tốt, hành động xấu, kết quả tốt → Khen động cơ, công nhận kết quả tốt, phân tích tại sao hành động là xấu, đưa ra những

hành động thay thế cho lần sau. Ví dụ: Bé teen thấy một người đi đường làm rơi đồ vật, bé chạy xe vượt đèn đỏ để rượt kịp và trả cho người đó. Rất may là không bị tai nạn xe cộ. Hãy khen tặng động cơ tốt và kết quả tốt, nhưng phải phân tích rằng hành động này sai, vi phạm luật giao thông và rất nguy hiểm, nhưng không nên la mắng hay phạt. Phân tích cho bé hiểu nếu không vượt đèn đỏ thì người đi mất, họ chỉ mất một đồ vật thôi, nhưng nếu con bị tai nạn thì có thể tàn tật hoặc chết. Không thể chấp nhận rủi ro chết vì kết quả mất đồ được.

Động cơ tốt, hành động xấu, kết quả xấu □ Khen động cơ, phân tích tại sao hành động và kết quả là xấu đưa ra những hành động thay thế cho lần sau. Ví dụ: Bé thấy bạn không có tiền đóng học phí, bé ăn cắp tiền của Mẹ để giúp bạn, và Mẹ thiếu tiền đi chợ. Hãy khen tặng động cơ giúp bạn, phân tích ăn cắp là không đúng, hậu quả là Mẹ thiếu tiền đi chợ, cả nhà ăn không đủ hoặc không ngon, và chỉ cho bé cách lần sau đi xin, mượn hoặc quyên góp từ thiện.

Động cơ xấu, hành động tốt, kết quả tốt → Công nhận kết quả và hành động là tốt, phân tích tại sao động cơ là xấu. Ví dụ: Bé thấy bạn con nhà giàu, trong lòng ganh ghét, không thèm đi chơi với bạn nữa, chú tâm học tập để bạn phải ganh tỵ lại, vì vậy kết quả học tập tăng cao. Nếu khi trò chuyện cha mẹ tìm ra được động cơ này thì phải phân tích rằng đây là động cơ xấu. Trong việc học, động cơ tốt là vì muốn có kiến thức, muốn hiểu biết, còn lại học để hơn người khác, học để lên mặt, học để có cái bằng, học để cha mẹ tự hào . . . đều là những động cơ không chính đáng. Hãy khen tặng bé là ít nhất bé chỉ có động cơ xấu chứ không có hành động xấu.

Động cơ xấu, hành động tốt, kết quả xấu → Khen hành động, phân tích tại sao động cơ và kết quả là xấu, khuyến khích con cần phải nghĩ đến hậu quả trước khi hành động. Ví dụ: Khi bé thấy Mẹ khen chị biết giúp đỡ Bà, bé ganh tỵ trong lòng, muốn chứng tỏ mình giỏi hơn chị, bé giúp Bà, nhưng vì Bà biết bé chưa đủ khả năng, Bà không cho làm, bé vẫn cương quyết giành làm, và làm bể đồ đạc, bé uất ức quá hét lên “Bà không cho con làm, Bà giành nên mới bể

chứ, rồi Bà cứ khen chị là giỏi.” Hãy phân tích cho bé hiểu hành động giúp Bà là rất tốt, nhưng giúp Bà vì muốn cho Bà đỡ mệt thì mới là động cơ tốt, còn giúp Bà vì ganh tỵ với chị là động cơ xấu. Bà không cho làm không phải vì Bà không muốn Bé giúp mà vì Bà hiểu rằng Bé chưa đủ khả năng, kết quả là bé làm bể đồ đạc.

Động cơ xấu, hành động xấu, kết quả tốt Công nhận kết quả là tốt, phân tích tại sao động cơ & hành động là xấu. Ví dụ: Bé thấy bạn được cô giáo thương nên ganh tỵ trong lòng. Hôm đó, bé thấy bạn lấy đồ của cô giáo, bé lấy lại để đưa cho cô giáo. Kết quả tốt vì cô giáo tìm lại được đồ mất cắp, nhưng sự thật hành động của bé là ăn cắp của bạn để trả lại cho cô để mà cô thương bé hơn. Trường hợp này hiếm hoi và rất khó tìm ra sự thật về động cơ của bé, nhưng nếu tìm ra được thì phải giải thích cho bé hiểu ganh tỵ là xấu, và dù là lấy lại đồ ăn cắp của người đã ăn cắp thì chính mình cũng đang ăn cắp. Hai sai không tạo thành một đúng được. Không phải vì người ta sai cho nên hành động sai của mình trở thành đúng được.

Động cơ xấu, hành động xấu, kết quả xấu. Cha mẹ không nên rầy la, đánh mắng mà phải giải thích rõ ràng, chi tiết, phải kiên nhẫn lắng nghe để giải toả hết tất cả các ngõ ngách trong suy nghĩ của bé. Đôi khi bé không biết đó là động cơ xấu, không hiểu có là hành động xấu, hay kết quả xấu. Ví dụ: Bé xả rác vì lười biếng mang rác đến thùng rác ở xa. Động cơ là lười biếng là xấu, xả rác là hành động xấu, kết quả là rác làm dơ bẩn cũng xấu. Nhưng bé không biết đó là sai vì bé thấy trong xóm ai cũng làm, cho nên cha mẹ phải giải thích, người ta làm sai mình đừng bắt chước.

Nên nhớ rằng TẤN CÔNG CON NGƯỜI thay về tấn công vấn đề là một dạng nguỵ biện. Ví dụ, nếu người A nói dối, và người B lên án. Người A hổ thẹn, thay vì nhận lỗi và xin lỗi, người A quay sang tấn công người B “Anh cũng từng nói dối chứ bộ chỉ có mình tui sao mà nói tui.” Đúng là B cũng từng nói dối, nhưng điều đó không có nghĩa B sai khi nói ra sự thật là A nói dối. Dù B có nói dối hay không có nói dối, thì sự thật mà B nói ra vẫn là sự thật: đó là A nói dối. Nhưng nếu B là người yếu bóng vía, khi nghe A lên án mình thì sợ hãi trốn đi, thì A sẽ thoát nạn.

Trong chương trình CHA MẸ HỒN NHIÊN chúng ta sẽ nói rất rõ về tất cả các dạng NGỤY BIỆN, chứ không riêng gì dạng ngụy biện trên đây, để bạn có thể dạy con từ nhỏ biết nhận dạng ngụy biện thì khi trưởng thành bé đỡ bị người ta lừa phỉnh.

TÌM HIỂU CÁC KHÓA DÀNH CHO CHA MẸ

Hãy luôn cập nhật những kiến thức mới nhất bằng cách thường xuyên truy cập trang web Bạn Của Bé hoặc tham gia các khóa học của Trần Thị Ái Liên trên đây.

TÌM HIỂU NGAY >>>

